בת מלך פנימה[1225] ממשבצות זהב לבושה והיא העשירית ועל כן הציץ של זהב והיה ראוי לפתח בו קדש לה' הוא שכתוב פיתוחי חותם קדש לה' וכתיב והיה על מצח אהרן וכתיב והיה על מצחו תמיד בשכבר ידעת כי כהן גדול הוא דוגמא גם כל בגדיו שהוא לובש בשעת עבודה הנה הם דוגמא ולכך תמצא שהזכיר הכתוב למעלה באבני אפוד על שתי כתפיו לזכרון גם בחושן הזכיר כן לזכרון לפני ה' תמיד ומלת זכרון היא דוגמא כי עמו יזכירנו ד"א ואם כן היה הכהן בשעת עבודה מוקף ומעוטר מי"ב שבטים בחשן מלפניו ובאפוד מלאחריו וע"ב פעמונים של שולי מעילו למטה ושכינה למעלה על ראשו מדת הדין שבה הרחמים משגחת על ישראל וזהו לשון ציץ מלשון (שיר ב) מציץ מן החרכים ושהיא מקבלת ממקור העליון מלשון (במדבר יז) ויצץ ציץ הוא העליון בפרי[1226] ומתוך הענין הזה יש לך להתעורר בשאר הענינים ובסדר לבישת הבגדים כי יש בו ענין גדול מורה נפלאות תמים דעים והבן זה

פרשת כי תשא

(ל יג) מחצית השקל בשקל הקדש

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה מחצית השקל לפי מה שהרהרו במחשבתם לתת קצוץ וחציצה בין האש והקול שבהר סיני[1227] על כן הוצרכו להביא מחצית השקל להיות כפרה על חטאם ולפי שהקצוץ באחת מן העשר יקרא קצוץ[1228] לכך הוצרכו להביא עשר גרה במחצית השקל ולא בשקל שלם[1229] ולפי שמבקעים ביחוד לכך נקרא כסף זה בקע ולפי שעשו ראש מן הסוף[1230] ועליון מן התהום הרובצת תחת לכך נעשו מכסף זה האדנים הנתונים במשכן להיות המשכן נתון עליהם כדי שיתבאר מזה הפך מחשבתם וכאשר

[1225] עי' זהר (ח"א דף רלז ע"א) רבי שמעון פתח ואמר, (תהלים מה יד) כל כבודה בת מלך פנימה, כל כבודה דא כנסת ישראל, כבודה בגין דאיהו כבוד, דא על דא, דא דכר ודא נוקבא, (ס"א דא נוקבא),

[1226] עי' זהר ח"ג (דף קעד ע"ב) ציצית פקודא דא איהו לאדכרא כל פקודי אורייתא בגינה כד"א וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יי' ועשיתם אותם דא איהו סימנא דמלכא לאדכרא ולמעבד. כתיב ועשית ציץ זהב והא אוקימנא רזא דציץ לאתעטרא ביה כהנא רבא ודא איהו ציץ לאסתכלא ביה עיינין דאיהו סימן דעלמא עלאה דאתעטר ביה כהנא רבא ובגין כך אסתכלותא דיליה מכפרא על עזות פנים דלא קיימא לקמיה אלא פנים דקשוט רזא דכל אינון פנים עלאין???

[1227] עי' זו"ח & ת"ח, קב"ה וכנסת ישראל איקרון אחד. וכד כנסת ישראל בגלותא, לא איקרי אחד. ועל דא מחצית השקל, דהוא עשר גרה, רזא דיו"ד, בעי לאמשכא ולאנהרא באתרא דפגים:

ועי' זהר (חלק ב דף קנח ע"א) ובגין דא י' דא לזמנין איהי תחותוהי, לזמנין על רישיה, לזמנין באמצעיתא, על רישיה יהו"ה (תהלים קיח כב) אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה, ודא (שמות כז כ) להעלות נר תמיד, דאיהו י' על הו"ה מסטרא דמנרתא. באמצעיתא מחצית השקל, הדא הוא דכתיב (שמות ל יג) זה יתנו כגוונא דא הוי"ה, בסופא במשכנא, כגוונא דא הוה"י. חמש אמות ארך, מסטרא דה' עלאה, וה' אמות רחב, מסטרא דה' תתאה, ואמה ו', וחצי האמה י'. וכלא אתרמיז באת ו', ודא איהו רזא (ישעיה מד ו) אני ראשון ואני

עי' לעיל יט יז שמונה מדרגות, שמתחילים באש, ובסוף לא קול אבל אחר כך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסף

וכן עי' לעיל כ א מתוך האש כח השם לפנים מכח מראה בתוך מראה, וכן עיי"ש הכוונה בו מתוך השמים והוא כמו מתוך האש ולא תמצא בשום מקום במתן תורה דבור השם המיוחד אלא אם כן יזכיר בו מתוך האש, והנה השם המיוחד כל ישראל שמעו קולו מתוך האש אבל לא ראו אותו אפילו אצילי בני ישראל

עי' טנת"א ה' ז"ל ומאלו הל"ב אלהים מתקבץ הארתם בצאתם מהחכמה שהוא מוחא לגבי לבא, ונעשה ל"ב כמנין ל"ב נתיבות החכמה. ולכן הלב הוא אש שורף, כי הוא האלהים דקטנות, אך הקול שבתוכו הוא שם הוי"ה, שהוא בחי' הרוח השורה בלב, שהוא הנקודות העושים דפיקו מכח הנקודות

[1228] עי' ברמב"ן בפרשת נח בענין קיצוץ בנטיעות.

[1229] היינו קציצה אבל קציצה זו היא בחי' י'.

[1230] שהוא מציאות של קיצוץ בנטיעות

נשקלו במשקל השם הגדול שהוא שקל הקדש השלם נמצאו חסרים וכענין שכתוב (דניאל ה) תקל תקלתא במאזניא והשתכחת חסיר ומפני שהוא החטא הגדול ועונשם נגע עד נפש לכך נתחייבו לתת מחצית השקל זה תרומה לה' והוא כופר לנפש

(ל יט)

עי' רמב"ן: ועל דרך האמת בעבור היות ראש האדם וסופו הידים והרגלים[1231] כי הידים למעלה מכל גופו בהגביהו אותן והרגלים למטה והם בצורת האדם רמז לעשר הספירות שיהיה כל גופו ביניהם וכמו שאמרו בספר יצירה (פרק ו משנה ד) כרת לו ברית בין עשר אצבעות ידיו ובין עשר אצבעות רגליו במלת הלשון ובמלת המעור לפיכך נצטוו משרתי עליון לרחוץ הידים והרגלים והרחיצה הזאת לקדושה תרגם אותה אונקלוס ומן הענין הזה תקנו רבותינו נטילת ידים לתפלה שיתכוין לזה כטעם נשיאות כפים והרחיצה היא המצוה אבל הכיור צוה בו להזמנה ואיננו מעכב ולא מצוה כי ביום הכיפורים כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מקיתון של זהב שהיו עושין לכבודו (יומא מג) אבל למדנו מן הכיור כי צריכה כלי

(ל לא) שמן משחת קדש יהיה זה לי –

עי' ר' בחיי: פירש הרמב"ן ז"ל היה ראוי שיאמר יהיה לאהרן ולבניו ואמר יהיה זה לי למשוח בו משיח קדשי אשר אבחר בו לדורותיכם כדי שלא תבין הכתוב אומר ואשר יתן ממנו על זר ונכרת שיהיה זר כל מי שאינו מזרע אהרן הכהן ואם כן מלכי ישראל שלא היו כהנים איך נמשחו בשמן המשחה ולפיכך בא הכתוב הזה יהיה זה לי להכנים בכלל הכהנים המלכים כי שניהם משיחי השם וזהו שהזכיר בדוד (שמואל א טז) קום משחהו כי זה הוא ואמר הכתוב ג"כ (תהלים פט) מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו כלומר בשמן שהוא משחת קדש לי ועל כן אמר בכאן על בשר אדם לא ייסך ויש להבין מלשון אדם הדיוט ולא מלך וצריך שתשכיל כי מה שהקדים הכתוב פרשת השמן בראשונה ופרשת הקטרת באחרונה מפני שהם כנגד הראש והסוף כי השמן היו מושחין אותו כמין כ"ף[1232] והוא העליון על כל המשקין וממנו בודאי משחת קדש כענין שאו ידיכם קדש וזהו לשון שמן משחת קדש וכתיב ויעש את שמן המשחה קדש והקטרת לה"א אחרונה שבשם הוא שכתוב (דברים לג) ישימו קטורה באפך ומטעם זה היו בשמן המשחה חמשה מינין כנגד חמש ראשונות ובקטורת ט' מינין כי כן היא כלולה מכלם ובאה פרשת הקטורת בלשון ויאמר והבן זה

ובמדרש שמן משחת קדש יהיה זה לי תנא רבי יהודה ב"ר אלעאי שמן המשחה שעשה משה במדבר נסי נסים נעשו בו מתחלה ועד סוף שמתחלה לא היה בו אלא י"ב לוג שנאמר ושמן זית הין אם לסוף בו העקרים לא היה מספיק על אחת כמה וכמה שהאור בולע והיורה רותחת והסממנים בולעין וממנו נמשך המשכן וכל כליו וכל כלי המזבח והכיור וכנו וממנו נמשחו אהרן ובניו שבעת ימי המלואים וממנו נמשחו כהנים גדולים וכלו קיים לעתיד לבא שנאמר שמן משחת קדש יהיה זה לי ז"ה בגימטריא תריסר לוגי וכן

[1231] עי' ספר הקנה (&) ורגליהם בעבודת הברכה למה, א"ל האצבעות רומזים למעלה וע"כ צריך להעביר כל הזוהמא בשעת הברכה ע"כ רוחצין כי המכוון בעשר על העשר כענין בקידוש ידים ורגלים בעבודה ולמה מן הלוים

וכן שם (&) עד היכן נוטלין, א"ל בני קידוש ידים ורגלים ונטילה לחולין ולתרומה כולן עד סוף היד היינו אצבעות

[1232] עי' רמב"ן כ ב והארה שם בשם הזהר.

דרשו רז"ל י"א סמנים נאמרו לו למשה בסיני סמים תרי נטף ושחלת וחלבנה הא חמשה סמים לרבות עוד כמו אלו הא י' ולבונה זכה הא י"א

(לא ב) ראה קראתי בשם בצלאל

עי' רמב"ן: ולרבותינו בזה מדרש (שמו"ר מ ב) הראה אותו ספרו של אדם הראשון ואמר לו כל אחד התקנתיו מאותה שעה ואף בצלאל מאותה שעה התקנתי אותו שנאמר ראה קראתי בשם בצלאל והוא כענין שפירשתי ועוד אמרו (ברכות נה) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ והענין כי המשכן ירמוז באלו והוא היודע ומבין סודו[1233]

עי' ר' בחיי: ולזה רמזו במדרש שאמרו הראה לו הקב"ה למשה ספרו של אדם הראשון ואף בצלאל מאותה שעה התקנתיו שנאמר ראה קראתי בשם בצלאל בא לרמוז כי בצלאל היה בשם כלומר מאותה שעה שנאצלו הדורות והנבראים כלם מן החכמה וכן יורה המלות בשם בצלאל בין בהקב"ה בין במשה וזהו מבואר כי על כן נקרא בצלאל לפי שמתחלה היה נשמתו רשומה וחקוקה בכח אצילות אל ואחרי כן יצא וזכה וישב בצלו של אל לעשות הארון שהיה צל של תורה שבכתב והכפורת עם כרוביו הסוככים בכנפיהם שהיו צל לארון ומששת ימי בראשית היה מתוקן לו[1234]

(לא י) ואת בגדי השרד –

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה את בגדי השרד יתכן כי הה"א שבמלת השרד תרמוז לה"א אחרונה שבשם ובדין הוא שירמזנה הכתוב בבגדי השרד לפי שהם כסוי כלי הקדש וכלי הקדש מכוסים ונעלמים בתוכם ועל ידם מתגלים וכן ה"א אחרונה שבשם כסוי לשם הנעלם ומתגלה על ידה והמשכיל יבין[1235]

(לא יג) אך את שבתותי תשמורו

עי' רמב"ן: ועל דרך האמת צוה בכאן בזכור ושמור כאשר רמזתי בסודם (לעיל כ ח) וזה טעם שבתותי[1236] – ואמר בשניהם כי אות היא שהיא ביני וביניכם לדעת ואמר ושמרתם את השבת וחייב במחלליה כרת כי הרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה[1237] (קהלת יב ז) וזו תכרת משם ואמר ביום השביעי שהוא שבת שבתון קדש לה' (פסוק טו)

[1233] עי' זהר (חלק ב דף קנב ע"א) באתר דבי מקדשא תליין כל אתוון דאלפא ביתא, ברזין גליפן דשמהן קדישין, קשירין מרקמן עליה, וכל עלמא דלעילא ותתא כלא ברזא דאתוון מתחממן (נ"א מתחקקן) וגליפאן ורזין דקודשא (ס"א דשמא קדישא) עלאה עלייהו אתגליף. במשכנא אתגליפו ואתציירו אתוון כדקא חזי, דהא בצלאל הוה ידע חכמתא לצרפא אתוון דאתבריאו בהו שמיא וארעא. ועל חכמתא דיליה (נ"א דא) אתבני משכנא על ידיה, ואתבריר מכל עמא דישראל, וכמה דאיהו אתבריר לעילא, הכי בעא קודשא בריך הוא דיתבריר לתתא, לעילא כתיב (שמות לא ב) ראה קראתי בשם בצלאל, לתתא (שם לה ל) ראו קרא יהו"ה בשם בצלאל. ושמ

[1234] עי' זהר (חלק ב דף קנב ע"א) בשם בצלאל, לתתא (שם לה ל) ראו קרא יהו"ה בשם בצלאל. ושמיה ברזא עלאה אקרי הכי בצלאל, בצל אל, ומאן איהו, דא צדיק, דאיהו יתיב בצל אל, ההוא דאקרי אל עליון, ואיהו יתיב כגוונא דההוא אל, ההוא אל נטיל שית סטרין, וההוא צדיק נטיל לון, אוף הכי ההוא אל אנהיר לעילא, האי צדיק אנהיר לתתא, ההוא אל כללא דכלהו שית סטרין, ההוא צדיק כללא דכלהו שית סטרין. בן אורי, בן

מספיק?

[1235]

[1236] עי' ר' בחיי

[1237] ??

בעבור שהוא יסוד עולם והזכיר בשבת שהיא ברית עולם (פסוק טז) וחזר ואמר כי אות היא ביני ובין בני ישראל (פסוק יז) אות היא השבת ביום השביעי והטעם שהיום אות והשבת היא אות לעולם וזה טעם שבת וינפש והיא נשמה יתירה הבאה מיסוד עולם[1238] אשר בידו נפש כל חי (איוב יב י) והנה הפרשה מבוארת וכבר רמזתי ענינה בעשרת הדברות (לעיל פסוק כח) והמשכיל יבין.

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה את שבתותי תשמרו זכור ושמור[1239] ותן לאל לבך איך הזכיר בשניהם אות היא ולא אמר אות הם ובאר בזה כי השבת שהיא כנסת ישראל[1240] היא אות על השבת הגדול[1241] ולכך אמר כי השבת היא אות ביני וביניכם לדעת כי אני ה' וזה כטעם (שמות יד) וירא ישראל את היד הגדולה שהיא כנסת ישראל והוא האות ואמר וייראו העם את ה' כי מתוך שהשיגו היד הגדולה יראו העם את ה' וכאלו אמר כי זה אות על זה וכבר הארכתי בסוד מצות שבת בפסוק זכור את יום השבת ושם תמצא סוד הענין מבואר

(לא יח) ויתן אל משה –

עי' ר' בחיי: שעורו ויתן אלהים אל משה והוא נמשך אל השם הנזכר בסוף הפסוק באצבע אלהים כי הדבור בסיני גם מעשה הלוחות גם המכתב הכל היה בשם אלהים והיא ה"א אחרונה שבשם וכבר הזכרתי זה בפסוק וידבר

וכבר ידעת כי כל שם אלהים הנזכר במעשה בראשית היא התשובה[1242] ומה שהזכיר אחרי כן (בראשית ב) בהבראם בה' בראם היא הה"א האחרונה הזאת כי הה"א ברא בכח התשובה וכדי שלא תחשוב שהיא העיקר והסבה שאין למעלה ממנה על כן היא זעירא ולפיכך סמך מיד ביום עשות ה' אלהים סמך העשיה לשם המיוחד שהוא העקר וכן הזכיר דוד ע"ה (תהלים קמה) טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו אמר זה על השם המיוחד ולכך דבר בנסתר ואח"כ הזכיר יודוך ה' כל מעשיך אמר כן על מדת הדין ולכך דבר לנכח וזה טעם וחסידיך יברכוכה מלא בה"א וסמיך ליה כבוד מלכותך כי שם י"ה הוא מדת הדין כלשון (שמות טו) עזי וזמרת יה וכמו שהזכרתי שם

ככלותו ככלתו כתיב שנמסרה לו תורה במתנה לכלה זו הנמסרה לחתן שאם לא כן לא היה יכול ללמוד התורה במ' יום

ובמדרש וכי כל התורה כלה למד משה במ' יום והלא כתיב (איוב יא) ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים אלא כללים למדו הקב"ה אמר ריש לקיש כל מי שמוציא דברי תורה ואינם ערבים על שומעיהם ככלה זו שהיא ערבה על בעלה נוח לו שלא אמרם שבשעה שנתן הקב"ה תורה לישראל היתה חביבה על ישראל ככלה זו שהיא חביבה על בעלה אמר רבי שמעון מה כלה זו צריכה כ"ד מיני קשוטין שנאמר (בראשית ב) ויבאה על

[1238] היינו יסוד דבינה עי' ר' בחיי&

[1239] עי' תיקו,ז כג ע"א ז"ל: דודאי קודשא בריך הוא איהו אורייתא ושכינתא היא מצוה זכאה מאן דמתעסק בהון לייחדא לון וכן זכור ושמור אינון קודשא בריך הוא ושכינתיה זכאה איהו מאן דמייחד לון ביום שבת דאיהו יסוד ברחימו ודחילו די"ה דאינון אבא ואימא (זכור ושמור) אינון לקבל

תרגום: שודאי הקדוש ברוך הוא הוא תורה ושכינה היא מצוה, אשרי מי שעוסק בהם ליחד אותם, וכן זכור ושמור הם הקדוש ברוך הוא ושכינתו, אשרי הוא מי שמיחד אותם ביום שבת שהוא יסוד באהבה ויראה של י"ה, שהם אבא ואמא, (זכור ושמור) הם כנגד

[1240] עי' לעיל הערה 1127

[1241] עי' לעיל כ ח והערה 1128

[1242] עי' לעיל הערה 982.

האדם מנין ויבא"ה ללמד שקשטה הקב"ה לחוה בכ"ד מיני קשוטים[1243] והם אמורים בישעיה כך תלמיד חכם צריך שיהיה בקי ומקושט בכ"ד ספרים וכן השבת שהיא נקראת כלה מצינו שחבר רב אשי במסכת שבת כ"ד פרקים ומה שנקראת שבת כלה לפי שהשבת סוף ששת ימי בראשית ותכלית מעשה שמים וארץ כי כן השבת של מעלה סוף האצילות[1244] וכן מנהגו של עולם הגופני הזה שמבקשים הכלה באחרונה וכן צוה שלמה ע"ה (משלי כד) ועתדה בשדה לך אחר ובנית ביתך ומלת אחר צווי כמו (תהלים נה) פלג לשונם

שני לוחות העדות – עדות היו לישראל שהשכינה שורה בתוכם כמי שמביא בידו חותמו של מלך וע"ד הפשט מה שלא היה לוח אחד שיכתבו עליו עשרת הדברות והיו שנים לפי שנקראים לוחות העדות ואין עדות אלא בשנים ועוד לוחות העדות האבן מן הארץ והכתב מן השמים וכענין שכתוב (דברים לא) ואעידה בם את השמים ואת הארץ

וע"ד המדרש שני לוחות העדות כנגד שמים וארץ כנגד חתן וכלה כנגד שני שושבינין כנגד שני עולמים אמר רבי חנינא לחת כתיב לא זה גדול מזה ולא זה גדול מזה ולמה של אבן שרובם של עונשים בסקילה ד"א לוחות אבן שנתנו בזכותו של יעקב אבינו שנקרא אבן שנאמר (בראשית מט) משם רועה אבן ישראל ד"א בזכות בית המקדש שנאמר (ישעיה כח) הנני יסד בציון אבן ע"כ

וע"ד הקבלה מה שהיו הלוחות שנים כבר כתבנו בפסוק וידבר ומלת שני תורה שהיו שוין כלשון שני כבשים שני השעירים וצריך שתתבונן כי אע"פ שהיו שוים בעצם גופם האחד היה גדול במכתב וכן ראוי כי כן מדת הדין מקבלת שפע והמשכה ממדת רחמים ותמצא בלוח ראשון השם המיוחד בכל דבור ודבור ולא תמצאנו כלל בלוח השני אבל נרשמו בו מנין שם המיוחד כ"ו תיבות וזה מבואר[1245]

ודע כי הלוחות היו מרובעות ששה טפחים באורך וששה טפחים ברוחב וכן דרשו רז"ל בבבא בתרא פרק השותפין הלוחות ארכם ששה ורחבם ששה ועבים שלשה וכבר נתבאר אצלך כי עם החשבון הזה היו חתומות הלוחות בחותמו של מלך בהיות בהם עשרת הדברות חמשה בלוח זה וחמשה בלוח זה והבן זה

ואם תשכיל עוד במדת הלוחות בין אורך ורוחב ועובי תמצא כי היה בכל לוח ולוח ק"ח טפחים והסימן בזה (שמות טו) שם שם לו ח"ק ומשפט ובשני הלוחות יר"ו טפחים והיה זה כנגד יר"ו אותיות שבע"ב שמות[1246] הנמשכות מצרוף השם המיוחד והסימן (שם לד) ויעבור ה' על פניו כי הכל נתפרש אל משה בסיני והשגנו מזה כי כשהיו הלוחות נתונות בארון היה שם המיוחד עם כל אותיות צרופות

וידוע כי הלוחות היו של סנפירינון ולוקחו מכסא הכבוד וכן מצינו בכסא הכבוד כמראה אבן ספיר דמות כסא ומלת לחת בא"ת ב"ש כסא ולכך שכינה שורה עליהם כמו על כסא ומפני שהלוחות לוקחו מכסא הכבוד נקראת התורה כבוד שנאמר (משלי ג) כבוד

[1243] עי' זהר ח"א מח ע"ב: תא חזי בקדמיתא כתיב ויבן יהו"ה אלהי"ם את הצלע דאבא ואמא אתקינו לה[1243] (בכ"ד קשוטין[1243] ויבאה בגימ' כ"ד) ולבתר ויביאה אל האדם (ואעלא ליה בחמש קלין (ירמיה כה י) קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים) לאתקשרא כלא כחדא ולאתחברא חד בחד והוא יהיב לה מה דאצטריך:

תרגום: בא וראה, בתחלה כתוב "ויבן ה' אלהים את הצלע", שאבא ואמא התקינו לה (בעשרים וארבעה קישוטים, ויבאה בגימטריא עשרים וארבע). ואחר כך "ויביאה אל האדם", (והכניס אותה בחמשה קולות, "קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים") להתקשר הכל כאחד ולהתחבר אחד באחד, והוא נותן לה מה שצריכה.

[1244] מידת המלכות עי' לעיל הערה 1127

[1245] חסר משהו

[1246]

חכמים ינחלו וכן הנפש השכלית שרשה בכסא הכבוד ונקראת כבוד שנאמר (תהלים ל) למען יזמרך כבוד ונפשו של אדם המתעסק בתורה זוכה לשוב לשרשה שנאמר (שם יט) תורת ה' תמימה משיבת נפש

(לב ד)

עי' רמב"ן: ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך גם זה הכתוב יורה אותנו כי אין טפש בעולם שיחשוב כי הזהב הזה אשר היה באזניהם הוא אשר הוציאם ממצרים אבל אמרו כי כח הצורה הזאת העלם משם והנה לא תמצא שיאמר בעגל בשום מקום אשר הוציאנו ממצרים כי הם מודים במי שאמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (לעיל כ ב) כי שמו הגדול הוא המוציא אותם משם אבל יאמרו במקומות רבים אשר העלוך כי יקחו זה במקום היד הגדולה המחרבת ים השמה מעמקי ים דרך לעבור גאולים (ישעיה נא י) וזהו שנאמר (תהלים קו כא כב) וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב ושם נאמר שכחו אל מושיעם עושה גדולות במצרים נפלאות בארץ חם נוראות על ים סוף שכחו דברו אשר צום והנה עברו על לא תעשה לך אלהים אחרים על פני[1247] (לעיל כ ג) כאשר רמזתי שם[1248] ותבין זה

(לב ז)

עי' רמב"ן: כי שחת עמך אמר השם[1249] למשה כי עשו שתים רעות האחת כי שחת עמך וענין ההשחתה הריסת בנין כענין שנאמר ואיש כלי משחתו בידו (יחזקאל ט א) הנני אליך הר המשחית (ירמיה נא כה) בבל ההורס כל חומה ומגדל ופירוש ההשחתה בכאן הדבר שקראו רבותינו מקצץ בנטיעות[1250] והשני כי עשו עגל מסכה והשתחוו לו ויזבחו לו והנה העבירה הראשונה לא ידענה רק השם לבדו שהוא יודע תעלומות לב והשנית מעשה הזובחים החוטאים שבהם כאשר פירשתי והנה רוב העם חטאו במעשה העגל כי כן כתוב ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב ולולי זה לא היה הכעס בכולם לכלותם והנה הנהרגים והנגפים מועטים כי ברובם היה החטא במחשבה רעה כמו שפירשתי

ומעם אשר העלית מארץ מצרים יובן מפסוק ויסע משה את ישראל מים סוף (לעיל טו כב) – או שרצה לומר לו כמאמרם אשר אמרו כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים וכן במשנה תורה (דברים ט יב) אשר הוצאת ממצרים כי על ידך יצאו כאשר הם אומרים ומשה אמר בתפלתו אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה (פסוק יא) כי אתה לבדך הוא המוציא כי לך הכח והגבורה כי בכח גדול ימין ה' נאדרי בכח וביד חזקה ימין ה' תרעץ אויב (לעיל טו ו) וכן אמר בכחך הגדול ובזרועך הנטויה (דברים ט כט) כאשר רמזתי[1251] בסוד מדת הזרוע

(לב י)

עי' רמב"ן: ואין טעם שיאמר הניחה לי ואכעוס כי אם לא חרה אפו עדיין איך יחרה אפו אחרי שיניחנו משה אבל דרך הפשט שיאמר הניחה לי ואכלם בחרון אפי כדרך הרף ממני ואשמידם (דברים ט יד).

1247 היינו .....

1248 ?

1249 נדצ"ל ה'

1250 עי' הערה 1163.

1251 לעיל טו ו ד"ה ימינך אולי יד לא??

ועל דרך האמת הניחה רחמי ומדת הדין שלי תתחרה בהם ואכלם בה[1252] כי עמי אין לה[1253] רשות בהם וזה טעם ויחל משה את פני ה׳ אלהיו והוא כטעם את פני האדון ה׳ אלהי ישראל[1254] (להלן לד כג) וכך הזכיר במשנה תורה (דברים ט כו) ה׳ באל״ף דל״ת ויו״ד ה״א אחריו ויתכן שיהיה ויחל מלשון תחלה ובין ותדע

(לב יא)

עי׳ רמב״ן: למה ה׳ יחרה אפך הנה בחטא הגדול הזה היה ראוי משה שיתפלל דרך וידוי ותחנה כענין אנא חטא העם הזה חטאה גדולה (להלן פסוק לא) וכהתפלל עזרא וכהתודותו על מעל הגולה (עזרא י א) ואין טעם שיאמר למה ה׳ ורבותינו (בשמו״ר מג ז ט) מתעוררים בזה על דרך ההגדות להזכיר כמה טעמים למעט החטא לפניו

ועל דרך האמת יאמר למה תתן רשות למדת הדין להיות שולטת בעמך כי אתה הוצאת אותם לשמך מארץ מצרים במדת רחמים בהם ובמדת הדין על שונאיהם

והתפלה הזאת למה ה׳ למה יאמרו מצרים נראה באמת כי זאת התפלה היא אשר הזכיר במשנה תורה (דברים ט כו) ואתפלל אל ה׳ ואומר ה׳ אלהים אל תשחת עמך כי ענין התפלה שוה בשניהם והנה הזכיר כאן התפלה קודם רדתו מן ההר ושם הזכירה אחרי רדתו מן ההר ודעת ר״א כי משה לא התפלל בעד ישראל כל זמן שהיתה ע״ז ביניהם אבל כאשר אמר לו הרף ממני ואשמידם (שם ט יד) התבונן כי הדבר תלוי בו וירד ובער העגל ושב להתפלל בארבעים יום ואין מוקדם ומאוחר בתורה

ואין דעתי כן בעבור שהתפלה שעשה בשובו היא אשר יספר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה (בפסוק לא) ואם הכל תפלה אחת שעשה בארבעים היום אחרי שובו להר למה יחלק אותה ויזכיר כאן (בפסוקים יא –יג) מקצתה ואחרי הירידה (להלן בפסוק לא) יזכיר המקצת האחר אבל הן שתי תפלות ולכן נראה כי כאשר אמר לו הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם מיד ח לה פני השם ולא אחר כלל כי היה ירא פן יצא הקצף מלפני ה׳ ויחל הנגף לכלותם כרגע ומיד אמר למה ה׳ יחרה אפך בעמך וכך מצאתי באלה שמות רבה (מב א) אמר משה אם מניח אני את ישראל וארד לי אין לישראל תקומה בעולם אבל איני זז מכאן עד שאבקש עליהם רחמים מיד התחיל משה ללמד עליהם סניגוריה וכו׳ והנה התפלל עליהם ונחם השם על הרעה אשר דבר להרוג אותם ולכלותם לא שנתרצה להם רק שאמר נחמתי לא אעשה כלה וכיון שהיה לו פנאי ירד משה ושרף את העגל והרג עובדיו ואחר כן אמר לעם אעלה אל ה׳ אולי אכפרה בעד חטאתכם (פסוק ל) שימחול לכם

אבל במשנה תורה ספר הענין בסדר אחר כי אחרי דבר ה׳ שאמר הרף ממני ואשמידם אמר ואפן וארד (דברים ט כו) והטעם לפי שהיה משה מסדר להם שם כל חטאיהם והטורח שטרח עליהם והנה ספר מה שעשו בחורב בעגל (בפסוקים יב –טז) ושהוצרך הוא לשבר הלוחות (פסוק יז) ולהתפלל עליהם ארבעים יום וארבעים לילה (פסוקים יח יט) וגם על אהרן (פסוק כ) ושטרח לשרוף את העגל (פסוק כא) וספר מה שעשו בתבערה ובמסה ובקברות התאוה (פסוק כב) ובשלח ה׳ אותם מקדש ברנע (פסוק כג)

[1252] עי׳ זהר (חלק ב דף קצג ע״ב) חכמתא דמשה בתלת נקודין אלין, אחיד בדרועיה ימינא לקבל הניחה לי, אחיד בדרועיה שמאלא לקבל ויחר אפי בהם ואכלם, אתחבק בגופא דמלכא לקבל ואעשה אותך לגוי גדול, וכד אתחבק בגופא, תרין דרועין מסטרא דא ומסטרא דא לא יכיל לאתנענעא לסטרא בעלמא, ד

[1253] למידת הדין?

[1254] עי׳ יג כא שאלהי ישראל כינוי לת״ת וז״א?

עי׳ זהר (ח״ג דף קעד ע״א) א. דבאתר דאלין מלאכין תמן אבהן תמן. ובאתרא דאבהן תמן שכינתא תמן ובה ויחל בה צלינא הה״ד ויחל משה את פני יי׳ אלקיו אדני ה׳ אתה החלות להראות את עבדך ובה חלה זכות אבות. ובה ת

ואחרי שהשלים ממרים הייתם עם ה׳ מיום דעתי אתכם (פסוק כד) חזר (בפסוקים כה –כט) אל ענין תפלותיו אשר הזכיר וסדר את שתי התפלות ואמר ואתנפל לפני ה׳ את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה אשר התנפלתי כי אמר ה׳ להשמיד אתכם ואתפלל אל ה׳ ואומר ה׳ אלהים אל תשחת עמך וגו׳ כאומר הוצרכתי להתנפל לפני ה׳ בעבורכם ארבעים יום כי מתחלה אמר ה׳ להשמיד אתכם עד שהתפללתי אליו אל תשחת עמך ולא הוצרך להזכיר התפלה השנית כי כבר אמר שארבעים יום התנפל עליהם כי גם בכאן לא הזכירה כי מי יוכל לכתוב כמה תחנונים ובקשות אשר התנפל עליהם ארבעים יום

ואם תבין מה שפירשתי תכיר באמת שהיו שתי תפלות כי מתחלה חלה את פני ה׳ אלהיו ובסוף התנפל לפני ה׳ ארבעים יום[1255] כאשר יתבאר בפרשת ויאמר משה אל ה׳[1256] והזכיר במשנה התורה (דברים שם בפסוק כ) ובאהרן התאנף ה׳ ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא ולא הזכיר בכאן זה כלל וזה לכבוד אהרן כי לא רצה משה להזכיר בחייו שהוצרך לתפלתו שלא יבוש ושם אחרי מותו הודיענו האמת וזה הסדר הנכון בפרשיות האלה

עי׳ ר׳ בחיי: התחנן משה למדת הדין כי מלת פני הוא מדת הדין[1257] כלשון (ויקרא כ) ושמתי אני את פני (תהלים לד) פני ה׳ בעושי רע והוא סוד על פני וכבר הזכרתי זה בפסוק וידבר ושם נתבאר ומלת ויחל מלשון (מלאכי א) חלו נא פני אל או יהיה מלשון תחלה כלומר שהמשיך ההתחלה אל הסוף[1258] הבינה אל הדעת[1259] ומה שהזכיר אלהיו ולא מצאנו כן בכל התורה שיהיה הכתוב מיחד האלהות על משה לא בפירוש שיאמר אלהי משה כענין באבות ודוד ולא בכנוי רק במקום הזה הנראה לי בטעם הדבר כי היה זה למעט ורמזה לנו התורה שאין הקב״ה לאלהים לישראל בחטא הזה וכן הוא יתעלה הזכיר עמך ורמז כי אינם עמו והענין כי היו מנודים לשמים וכפרו עתה באלהותו

(לב טו) ויפן וירד משה מן ההר –

עי׳ ר׳ בחיי: ותמצא בפסוק זה עם הפסוק שאחריו ק״ח תיבות כנגד ק״ח טפחים שהיו בלוח אחד ובשניהם יר״ו טפחים כנגד יר״ו אותיות שבע״ב מלות היוצאות מן השם הגדול שהרי הלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועבין שלשה א״כ שלשה פעמים ל״ו הרי ק״ח טפחים בכל לוח ולוח וכשהיו הלוחות מונחות בתוך הארון זה באור מפורש כי השם היה בארון עם כל צרופו וכן תמצא מן ויפסול עד ויקרא ק״ח אותיות גם כן ואח״כ הזכיר בשם ה׳ ויעבור ה׳ על פניו והוא באור גמור כי השם המיוחד שממנו ע״ב שמות יש בהם יר״ו אותיות כי כל זה נתבאר למשה בפירוש בסיני[1260]

(לב כז)

[1255] עי׳ זו״ח & נפילת אנפין מה היא. הא אוקמוה, דקא עביד כל מה דעביד משה, צלותא ותחנונים ובעותין ונפילת אפים, דכתיב ואתנפל לפני ה׳. אבל בתר דמסיים צלותיה, ועאל בכל אינון דרגין עילאין, ואתקשרת כלה בכלהו, אית לנחתא לתתא, והואיל ונחית לתתא, אצטריך נפילת אנפין, באלפא ביתא:

מ״ט. בגין דכיון דצלי צלותיה, ואודי על חובוי, מכאן ולהלאה, אחזי גרמיה, דמסר נפשיה למאריה ברחימו. לדוד אליך ה׳ נפשי אשא. וניחא ליה לההוא סטרא דשרייא ביה מותא, ועביד ליה נייחא בדא:

[1256] איפה?

[1257] עי׳ לעיל הערה 1090. לבדוק.

[1258] היינו עליית מ״ן?

[1259] ????

[1260] עי׳ לעיל הערה 1246.

עי׳ רמב״ן: וטעם כה אמר י״י אלהי ישראל בעבור שחשבו עובדי העגל לזבוח לאלהי ישראל והנה מדת הדין פוגעת בהן בעבור שקצצו בנטיעות[1261] ועוד כי המשפט לאלהים הוא (דברים א יז) ומפני זה אמר בלוים כי הבדיל אלהי ישראל[1262] אתכם מעדת ישראל (במדבר טז ט) כי העבודה לאלהי ישראל ולשמו נבדלו בזכות הזאת

(לב לב) מחני נא מספרך –

עי׳ ר׳ בחיי: וע״ד הקבלה מספרך מן הספירות והוא כאלו אמר משש קצוות של מעלה שהם ששה ספירות כי הם ראשית כל מפעל והם נקראים מלאכת שמים וארץ וזה סוד הכתוב (תהלים סט) ימחו מספר חיים מלשון ספירות ג״כ וכאלו אמר מצרור החיים

ומכאן יש לך להבין מאמר חכמי האמת שלשה ספרים נפתחים בראש השנה אחד של צדיקים גמורים ואחד של רשעים גמורים ואחד של בינוניים והכוונה כי שלשה ספרים שהם חסד דין ורחמים צדיקים גמורים סבתם החסד ורשעים גמורים סבתם הדין בינונים סבתם הרחמים שהוא מכריע בינתים והמלך שאנו מזכירין בראש השנה[1263] פועל בשלשתן

(לג א)

עי׳ רמב״ן: ועל דרך האמת יהיה ואדעה מה אעשה לך כי בדעת הרחמים יעשה בהם[1264] כמו ואם לא אדעה (בראשית יח כא) וכבר פרשתיו (שם כ ד״ה זעקת)

(לג ה) ועתה הורד עדיך מעליך –

עי׳ ר׳ בחיי: ולפי מה שדרשו ז״ל[1265] שהעדי הזה שם המפורש היה באור הכתובים ולא שתו איש עדיו בגדיהם ממש הורד עדיך הוא עדי שם המפורש ולכך לא נאמר הפשט עדיך אלא לשון הורד ולשון מעליך כי ירדו מאותה עליה ונסתלקה אותה המעלה מעליהם וכן דרשו רז״ל זינאות חגר להם והוא כלי זיין של שם המפורש שהיה בידם מהר חורב וכמו שדרשו (שמות לב) חרות על הלחות חירות ממלאך המות כי היו בידיהם שמותיו של הקב״ה ולא היו ראויין שתשלוט עליהם מיתה ולזה רמז אונקלוס שתרגם תיקון זיניהון וזהו לשון ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב אותו עדי שהיה בידם מהר חורב ולכך תרגם אונקלוס הורד אעדי לשון הסרת כח וכן ויתנצלו ואעדיאו והכוונה לומר כי אותן מעלות ומאורות שהיו להם כל אחד ואחד כמלאכי השרת מהר חורב נסתלקו ואבדו מהם ומשה לקחם וזהו שהסמיך לו ומשה יקח את האהל מלשון (איוב כט) בהלו נרו וכן (במדבר כד) מה טובו אהליך וכאשר אבאר שם בעזרת הש״י

(לג ו)

עי׳ רמב״ן: וטעם ויתנצלו בני ישראל את עדים כי בשמעם זה התנצלו ויתפרקו מכל עדי יותר ממה שעשו תחלה ואונקלוס שתרגם בעדי תקון זין דעתו כדברי האומר

[1261] עי׳ הערה 1163.

[1262] עי׳ לעיל הערה 1254.

[1263] עי׳ תיקו״ז קא ע״ב שזה מידת המלכות?

[1264] עי׳ רבינו ב כה ודברינו שם הערה &.

[1265] עי׳ זהר (חלק ב דף רכז ע״א) וכדין מה כתיב (שם לג ו) ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב, ועדים הוה רזין דשמא קדישא דאעטר לון קודשא בריך הוא, ואתנטל מנייהו, כדין שלטא מחבלא על עלמא, ואהדר כמלקדמין, כההוא זמנא דשלטא בעלמא, ועביד דינא. אמר רבי יוסי, ביומוי דטופנא מאן יהיב תמן מחבלא, דהא

בבראשית רבה (עיין שמו"ר מה ב) זינאות חגר להם כלומר שחגר להם הקב"ה בשעת מתן תורה כלי זיין להנצל מכל פגע ומלאך המות כמו שדרשו (שמו"ר לב א) חרות על הלוחות (לעיל לב טז) חירות ממלאך המות והם שמותיו של הקב"ה[1266] והנה ישראל קבלו עליהם את המיתה ברצון נפשם מפני עונש העגל וזה ענין תשובה גדולה וחרטה בחטאם

(לג ז) ומשה יקח את האהל –

עי' ר' בחיי: זה לשון הווה כי היה נוהג כן תמיד ואמר הרחק מן המחנה כי היה מתרחק ממחנה ישראל לפי שהיו כמנודין לשמים בעון העגל והיה דורש מנודה לרב מנודה לתלמיד

והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה – למדך שלא היתה שכינה שורה מתוך המחנה והיה הכתוב ראוי לומר כל מבקש משה אלא מכאן שנקרא משה בשם המיוחד וכן מצינו שנקרא יעקב בשם אל שנאמר (בראשית לג) ויקרא לו אלהי ישראל כאשר פירשתי שם וכן מצינו בשם הצדיק שנקרא בשם המיוחד הוא שכתוב (שם כה) ותלך לדרוש את ה' וכתיב (שם) ויאמר ה' לה ודרשו רז"ל על ידי שם כי השם המיוחד לא דבר עמה כלל וכן מצינו במלך המשיח שנקרא בשם המיוחד שנאמר (ירמיה כג) וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו וכן ירושלים (יחזקאל מח) ושם העיר מיום ה' שמה אל תקרי שמה אלא שמה וטעם הדבר בכלם כי הדבק בדבר נקרא על שם הדבר שידבק בו ונקרא השליח בשם השולח ומזה מצינו שהמלאכים נקראים בשם המיוחד במקומות מן הכתובים וכענין שכתוב (בראשית יח) ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה שהוא מלאך ונקרא בשם המיוחד וכמו שבארתי שם וכן (שם יט) וה' המטיר שהוא גבריאל לדעת רז"ל מאת ה' מאת הקב"ה[1267]

(לג יא) פנים אל פנים

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כמו (במדבר יב) פה אל פה אדבר בו ואיננו כמו (דברים ה) פנים בפנים דבר ה' עמכם[1268] כי זה בהשגתם של ישראל שהיתה מראה בתוך מראה[1269] כענין שכתוב (במדבר יד) אשר עין בעין נראה אתה ה' וזה מבואר

[1266] עי' זהר (חלק ב דף רכז ע"א) וכדין מה כתיב (שם לג ו) ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב, ועדים הוה רזין דשמא קדישא דאעטר לון קודשא בריך הוא, ואתנטל מנייהו, כדין שלטא מחבלא על עלמא, ואהדר כמלקדמין, כההוא זמנא דשלטא בעלמא, ועביד דינא. אמר רבי יוסי, ביומוי דטופנא מאן יהיב תמן מחבלא, דהא

[1267] עי' בהיר אות ק': ומנלן דשמים הקדוש ברוך הוא, דכתיב (מ"א ה' לב) ואתה תשמע השמים, אטו שלמה התפלל אל השמים שישמעו תפלתם, אלא אותו שנקרא שמו על השמים דכתיב (שם כ"ז) השמים ושמי השמים לא יכלכלוך, הרי שמו של הקב"ה והוי אש ואמרת קדם, אלא אימא כחם קדם של אותם צורות של המקום ההוא ואח"כ הצורות הקדושות ההם, ומאי ניהו כחם, כד"א (ש"א ב' ב) אין קדוש כה' כי אין בלתך ואין צור כאלהינו.

[1268] עי' בהגר"א על ספד"צ ב ע"ב שכן משוה ענינם. וכן הוא בתיקוני זהר דף & דבר אחר זה ספר תודלות אדם וכו', זה תרין עשר אנפין, דאתמר בהון ופני אריה אל הימין לארבעתם, ופני שור וגומר, ופני נשר וגומר, ביום ברא אלקי"ם אדם חיה רביעאה, וצריך לאסתכלא בהון, באנפין בארבע גוונין דנהרין בהון ארבע חיות, דאתמר בהון פנים בפנים דבר ה' עמכם, ובמשה נאמר (שמות ל"ג) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים, בתר דאהדרו לאחורא, קודשא בריך הוא הדר לון אחרוי, ודא איהו וראית את אחורי ופני לא יראו, ואלין אינון פנים דנראין ופנים דאינן נראין:

[1269] היינו פנים בתוך פנים, עי' אד"ר קל ע"א ז"ל, ותאנא לית נהירו לעינא תתאה לאסתחאה מאדמימותא מאוכמותא בר כד אתחזי מהאי נהורא חוורא דעינא עלאה דאקרי טוב עין ולית דידע כד נהיר עינא עלאה דא קדישא ואסחי לעינא תתאה דא בר איהו וזמינין צדיקייא זכאי עליונין למחמי דא ברוחא דחכמתא הה"ד (ישעיה נב) כי עין בעין יראו אימתי בשוב יי' ציון וכתיב (במדבר יד) אשר עין בעין נראה אתה יי'

(לג יב)

עי׳ רמב״ן: ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי – שאמרת לי הנה אנכי שולח מלאך (לעיל כג כ) ואין זו הודעה שאין אני חפץ בו לשון רש״י ואיננו נכון בלשון הכתוב ועוד כי למה יאמר עתה כן ובעת שנאמר לו הדבור ההוא שתק ממנו וכי יבקש עתה להרויח בעבור מעשה העגל אבל הענין כי הקב״ה אמר בכאן למשה (בפסוק ב) ושלחתי לפניך מלאך ומשה אמר לו לא הודעתני מי הוא המלאך שתשלח עמי אם הוא מלאך הראשון ששמך בקרבו[1270]

(יג) הודיעני נא את דרכך –

עי׳ ר׳ בחיי: וע״ד הקבלה הודיעני נא את דרכך נתיבות טובה שאתה מנהיג עולמך בו ואשר בו אתה נודע והם הם דרכי הצדיק יסוד עולם שכתוב בו (תהלים קמה) צדיק ה׳ בכל דרכיו והדרכים האלה שבקש משה הם הם שהזכיר שלמה המלך ע״ה שהיו נפלאים ממנו הוא שאמר (משלי ל) שלשה המה נפלאו ממני וארבעה לא ידעתים דרך הנשר בשמים דרך נחש עלי צור דרך אניה בלב ים ודרך גבר בעלמה וכוון שלמה כי פעולת צדיק יסוד עולם בעולם הגופני הזה נפלאת ממנו ועל כן הזכיר האויר והמים והאדם כי זה כלל כל העולם השפל שהעופות מצויים לפרוח באויר ובעלי חיים לדרוך בעפר ויורדי הים לרכוב באניות ומין האדם שהוא זכר ונקבה זהו דרך גבר בעלמה ויגיד כי כל זה דרך העולם ומנהגו אבל מה שנפלא ממנו ההנהגה באיזה ענין הוא ומהות פעולת הצדיק מה היא וזה הענין הנפלא משלמה הוא שבקש משה עתה ואמר ואדעך – ואדע ליחד אותך למען אמצא חן בעיניך – ולמדך כאן שהיודע ליחד את ה׳ יתברך הוא המוצא חן בעיניו[1271] וראה כי עמך הגוי הזה שאני מנהיג אותם ועל כן אצטרך שתודיעני זה השיב לו הש״י פני ילכו הוא השליח מטטרון[1272] שבו אני נודע בעולם על המעשים הנוראים והנפלאות הגדולות באותות ומופתים שיעשו על ידו שמתוכם ידעו אותי הבריות ויראוני כענין שכתוב (שמות יד) וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה׳ במצרים וייראו העם את ה׳ ויאמינו בה׳ והנחותי לך מלשון נחת רוח כלומר אניח אותו לך שלא יתנהג עמך במדת הדין קשה אלא במדת הדין רפה[1273] כלולה מן הרחמים והשליח[1274] הזה הוא הכבוד הנקרא שכינה ולכך תרגם אונקלוס שכינתי תהך ומשה לא נתרצה בו מפני שהוא מדת הדין ולכך השיב אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה אם אין פניך בעצמך ובכבודך זהו מדת התפארת והכבוד[1275] אל תעלנו מזה כי בשתי מדות האלה הוצאת אותם ממצרים שנאמר בכח גדול וביד חזקה לא ביד חזקה בלבד וכן דרשו רז״ל בגאולת מצרים לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח שהוא מטטרון אלא הקב״ה בעצמו ובכבודו[1276] כלומר התפארת והכבוד והקב״ה הודה לו בכך גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה ומלת גם תורה שהוא כאילו אמר את הדבר אשר דברתי לך פני ילכו גם את הדבר אשר דברת אותו אעשה כיון שהודה לו בזה ומצא עת רצון בקש למעלה מזה ואמר הראני

[1270] עי׳ לעיל הערה 838 ו839.

[1271] עי׳ זו״ח & דא״ר יהודה, בכל מקום ה׳ מדת רחמים. אמר משה, רבש״ע, אתה אמרת שמצאתי חן בעיניך. ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך ילך נא אדני בקרבנו דהוא מדת רחמים. הרי אדנ״י אינו מדת הרחמים, ואולי כוונתו לחיבור הוי״ה ואדנ״י?

[1272] עי׳ לעיל הערה 939

[1273] עי׳ לעיל הערה 914.

[1274] עי׳ רמב״ן ג ב לגבי המלאך הגואל.

[1275] היינו בב׳ המידות יחד בזיווג.

[1276] היינו שניהם יחד

נא את כבודך והוא הכתר[1277] ולא נענה בזה והשיב לו לא תוכל לראות את פני ותרגם אונקלוס אפי שכינתי כי מפני שהשכינה ברושים ביתה בסוף האצילות לכך קרא תחלת האצילות פנים כי תחילת כל דבר ועליונו יקרא פניו ועל כן השיב לו לא תוכל לראות את פני כלומר הפנים העליונים פני האצילות אבל הנה מקום אתי[1278] וראית את אחורי הוא אחרית האצילות והוא מה שהודה לו כבר אני אעביר כל טובי ולשון אחורי מלשון אחור שהוא מערב כלשון (תהלים קלט) אחור וקדם צרתני וידוע כי השכינה במערב ופני לא יראו ראשית האצילות ומפני שהשיג משה כבר הכבוד והתפארת יאמר הכתוב והוא הנכון יותר בקשור הענין הנה מקום אתי הריני נותן לך מקום השגה עליונה שתשיג הספירה הנקראת חכמה[1279] זהו וראית את אחורי ותהיה האל"ף נוספת[1280] ומלשון חיור שכן החכמה נקראת לבנון והתוספת לא לחנם אבל להורות שהיא ראשונה לענין השגתנו ועל זה רמזו חכמי האמת באמרם הראה לו קשר של תפילין כלומר תפלין של ראש שהוא כמין דל"ת וידוע כי ד' יסודה חכמה כי כן נאמר בספר יצירה בענין בג"ד כפר"ת[1281] ועליה רמז שלמה (שיר ז) ודלת ראשך כארגמן[1282] אבל הכתר לא יושג זהו ופני לא יראו[1283] ואז וירד ה' בענן ולשון ירידה בכאן השגה כלשון יורדי המרכבה[1284] ובאור הכתוב כי משה השיג השם המיוחד מתוך הכבוד הבא בענן ויתיצב עמו שם מי נתיצב עמו שם הכבוד שנקרא שם כלשון (בראשית ב) ומשם יפרד כי משם ולמטה עולם הנפרדים[1285] ונקרא גם כן שם (שמואל ב ו) להעלות משם את ארון האלהים אשר נקרא שם וכן הזכיר משה למעלה ואתה אמרת ידעתיך בשם ואמר ויקרא בשם ה' באורו ויקרא הכבוד בשם ה'[1286]

[1277] עי' זהר (ח"ג דף רנה ע"ב) כהלכתן ושלישית אפילו טפח ולמ"ד שלשה כהלכתן ורביעית אפילו טפח ואינון בגין דא תרין תלת ארבע הא תשע טפח איהי עשיראה לאשלמא כל חסרון. ובגין דא שיעור סכה לא פחות מעשר דאיהי מלכות עשיראה דכל דרגין ולא למעלה מעשרין דאיהי כ' כתר עליון דלא שלטא ביה עינא. כבוד עלאה עליה אמר משה הראני נא את כבודך ואתיב ליה קב"ה לא תוכל לראות את פני ולית כבוד בלא כ' ובגין דא שערו מארי מתניתין לקבלייהו סכה העשויה כמבוי מסטרא דאת ם כמין גא"ם מסטרא דאת ג' כמין צריף מסטרא דאת ד' ושבע אתוון אינון בג"ד כפר"ת כ' כבשן ב' בורגנין ושאר סכות

[1278] עי' זהר (חלק ב דף רז ע"א) דאלהים אחרים איהו. ברוך כבוד יהו"ה ממקומו, כבוד יהו"ה דלעילא, ממקומו, דא כבוד דלתתא, ודא איהו רזא דעטרא דשבתא, בגין כך אל יצא איש ממקומו, בריך הוא לעלם ולעלמי עלמין. כתיב (שם לג כא) הנה מקום אתי, מקום אתי ודאי, דא איהו מקום טמיר וגניז, דלא אתיידע כלל, משמע דכתיב אתי, אתר דלא אתגליא, וקיימא טמירא, ודא איהו אתר עלאה לעילא לעילא, היכלא עלאה טמיר וגניז, אבל דא איהו אתר לתתא כדקאמרן, ודא איהו מקום דאתפרש לעילא ואתפרש לתתא,

[1279] היינו מלכות שהיא חכמה תתאה?

[1280] ?

[1281] ?

[1282] עי' זהר (חלק ג דף קמא ע"ב) ואתערו שערי ברישהא כלהו סומקי דכללן בגו גווני הה"ד ודלת ראשך כארגמן. מהו ארגמן. גווני דכלילן בגו גווני. תאנא אתפשט האי תפארת מטבורא דלבא ונקיב ואתעבר בגיסא אחרא ותקין

[1283]

[1284] עי' מדרש (בתי מדרשות חלק א - פרקי היכלות רבתי פרק יח אות ג) ג והיו עולין כל בעלי יורדי המרכבה ואינם נזוקים אף שהיו רואים כל היכל זה ויורדים בשלום ובאים ועומדין ומעידין ראיה נוראה ומבוהלה ומה שאין בו בכל היכל של מלכי בשר ודם מברכין ומשבחין ומקלסין ומפארין ומרוממין ומהדרין ונותנין כבוד ותפארת וגדולה לטוטרוסי"א ה' אלהי ישראל ששמח ביורדי מרכבה והיה יושב ומצפה לכל אחד ואחד מישראל אימתי ירד בגאוה מופלאה ושררה משונה בגאוה של רוממה ושררה של זיהיון שמתרגשות לפני כסא הכבוד שלשה פעמים בכל יום במרום ומשנברא העולם ועד עכשיו לשבח:

[1285] עי' זהר בראשית כב ע"א שעולמות בי"ע המה עולמות הנפרדים.

[1286] עי' בהיר אות ק': ומנלן דשמים הקדוש ברוך הוא, דכתיב (מ"א ה' לב) ואתה תשמע השמים, אטו שלמה התפלל אל השמים שישמעו תפלתם, אלא אותו שנקרא שמו על השמים דכתיב (שם כ"ז) השמים ושמי השמים לא יכלכלוך, הרי שמו של הקב"ה והוי אש ואמרת קדם, אלא אימא כחם קדם של אותם צורות של המקום ההוא ואח"כ הצורות הקדושות ההם, ומאי

ומלת בשם היא סמוכה לשם המיוחד וכן תרגם אונקלוס בשמא דה' ויעבור ה' הוא הכבוד וכדי לקיים לו אני אעביר כל טובי ומה שאמר על פניו הכוונה על פניו של משה ולפי שהכבוד הזה שעבר היא השכינה לכך תרגם אונקלוס ואעביר ה' שכינתיה על אפוהי ומלת ויקרא חוזרת לכבוד כי הוא הקורא י"ג מדות שהן במדת התפארת הוא ה' המיוחד מדת הרחמים שכן תמצא כל י"ג מדות רחמניות ולכך קורין אותם החכמים מכילן דרחמי יחס את כלן למדת התפארת היא הרחמים[1287]

והנה משה רבינו אחר שלמד סדרי תפלה ותחנונים השתחוה אל העובר על פניו ובקש מלפניו שילך תמיד בקרבם הוא שנאמר אם נא מצאתי חן בעיניך במדת הדין ילך נא אדני הוא השכינה וכן תרגם אונקלוס תהך כען שכינתא דה' בינגא והתפלה הזאת למשה הוא שבקש שיהיה הענין כן תמיד מכאן ואילך שתלך השכינה בקרבם בכל מקום שיהיו לפי שהם עם קשה עורף ויצטרכו לכך כי טוב להם בשכינה שהיא מדת הדין רפה יותר ממלאך שהזכיר לו למעלה ושלחתי לפניך מלאך שהכוונה בו על מלאך מן הנפרדים[1288] והנה הקב"ה הודה לו בזה והבטיחו בשתי המדות שישכין שכינה בקרב העם ושיהיה תפארתו עם משה[1289] שישכין שכינה בקרב העם הוא שאמר לו הנה אנכי כורת ברית הוא מלאך הברית והוא השכינה ואמר נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים וראה כל העם אשר אתה בקרבו ושיהיה תפארתו עם משה הוא שאמר את מעשה ה' כי נורא הוא[1290] והיה ראוי שיאמר את מעשי ה' כי נוראים הם אבל הכוונה אל התפארת שהוא הרחמים ולכך אמר את מעשה ה' ואמר אשר אני עושה עמך היא הבטחה שיהיה עמו במדת רחמים ומעתה משה ובני ישראל מובטחים בפרשה זו במדת התפארת והכבוד כי כן שאל ממנו יתעלה ונפלינו אני ועמך אני במדת התפארת ועמך בשכינה והנה כל הפרשה כלה מבוארת וכבר הזכרתי בסדר וישמע יתרו בפסוק וידבר אלהים כי משה ע"ה השיג שבע ספירות והם שבע קולות שנרמזו שם בפרשה ושם בארתי הכל וכאשר בקש הראני נא את כבודך למעלה מן השבעה בקש שהוא פני האצילות ולא נתן לו וזהו שכתוב לא תוכל לראות את פני וכן דעת הרמב"ן ז"ל בקבלתו

אבל דעת החכם ר' אברהם ז"ל פני ילכו המלאך הזה הוא מטטרון פנים של זעם אם אין פניך פנים של רחמים הוא התפארת שימחול ויסלח לפשעים והודה לו בזה גם את הדבר אשר דברת אעשה כיון שהודה לו חזר ובקש למעלה מזה הראני נא את כבודך והם הכתרים החסד והתפארת וכל זה כדי שלא יחזור ריקם בתפלתו שאילו לא יענה על יד האחד שיענה על יד מי שלמעלה ממנו ואז הושב לא תוכל לראות את פני ובאור זה תחלת המדות ולפי דעתו זאת לא השיג משה רבינו ע"ה מן התפארת ולמעלה ולא השיג כי אם חמש ספירות לבד וזה דעת החכם ז"ל אבל העקר הוא מה שקבלנו הוא דעת הרב ז"ל

ניהו כחם, כד"א (ש"א ב' ב) אין קדוש כה' כי אין בלתך ואין צור כאלהינו.

1287 ?????

1288 עי' זהר בראשית כב ע"א שעולמות בי"ע המה עולמות הנפרדים.

1289

1290

(1-2) זוהר חלק ב דף עח/ב

ומשה עלה אל האלהי"ם, ויקרא אליו יהו"ה מן ההר וגו', ומשה עלה אל האלהי"ם, לאתרא דפרישן גדפוי דשכינתא, כמה דאת אמר (שם יח י) ויט שמים וירד וגו'. תאנא אמר רבי יהודה, כל זמנא דגלופי מלכא עלאה מתישרן באתרייהו, עלמין כלהו בחידו, וכל עובדין מתישרן בקיומייהו, (מאן כל עובדין מתישרן בקיומייהו), כמה דאת אמר (שמות לד י) את מעשה יהו"ה כי נורא הוא, מאי כי נורא הוא, אמר רבי אלעזר, שלימו דכלא, כמה דאת אמר (דברים י יז) האל הגדול הגבור והנורא, מאי והנורא, דא יעקב, וכתיב (בראשית כה כז) ויעקב איש תם, כתרגומו גבר שלים, שלים בכלא, כך כל עובדין דקב"ה שלימין בשלימו, בקיומא שלים. תניא רבי יוסי אומר, יומא חד הוה קאימנא קמיה

וכבר הזכרתיו כמבואר בפסוק וידבר

(לג יד –טז)

עי' רמב"ן: אבל הפרשה הזאת אי אפשר להולמה למי שלא שמע בסתרי התורה – וכך הוא הענין על דרך האמת כי משה אמר ואתה לא הודעתני מי המלאך אשר תשלח עמי ובקש שיקיים לו שני דברים שאמר לו האחד ידעתיך בשם כלומר שאודע בשמי בעבורך ויתכן שיהיה ואתה אמרת זה ממה שאמר לו ושמי ה' לא נודעתי להם (לעיל ו ג) כאשר פירשתי (עי' ריש וארא) והדבר השני וגם מצאת חן בעיני שיהיה מוצא חן והוא דבקות הדעת[1291] ואמר ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך במדת הדין הודיעני נא נתיבות הדרכים כאשר אתה נודע בשמך ואדעך ליחדך למען אמצא החן הגדול וראה כי עמך הגוי הזה אתה אביהם והם בניך ולזה יתכוון אונקלוס שאומר אודעני כען ית ארח טובך ואדע רחמך אז ענה לו הקב"ה פני ילכו מלאך הברית[1292] אשר אתם חפצים שבו יראו פני שעליו נאמר בעת רצון עניתיך (ישעיה מט ח) כי שמי בקרבו והניחותי אותו לך שלא אתנהג עמך במדת הדין עזה אלא במדה כלולה במדת הרחמים מלשון והיה בהניח ה' אלהיך לך מכל אויביך (דברים כה יט) והוא כענין שנאמר (יחזקאל ה יג) וכלה אפי והניחותי חמתי בם אז ענה משה אם אין פניך בעצמך ובכבודך הולכים אל תעלנו מזה שתהיה עמנו פנים בפנים כי כן היו התנאין בפרשת וארא (לעיל ו ו –ח) וכן הזכיר למעלה (לעיל לב יא) בכח גדול וביד חזקה והנה יבקש שיעלה אותם אל הארץ בכח גדול וביד חזקה כאשר הוציאם בהם ממצרים וטעם ונפלינו אני ועמך שיהא חלקנו במופלא ואין כן לכל העם אשר על פני האדמה

(לג יח –יט)

עי' רמב"ן: ויאמר הראני נא את כבודך בקש שיהיה רואה במראה ממש את כבוד השם ויתכן כי יהיה כבודך בכאן הכבוד הגדול אספקלריא המאירה וה' ענה אותו אני אעביר מדת כל טובי על פניך שתשיגנו ותתבונן בכל טובי יותר מכל האדם כי מראה הפנים ששאלת לא תוכל לראותם וקראתי בשם ה' לפניך שאקרא לפניך השם הגדול שלא תוכל לראותו וחנותי בו את אשר אחון ורחמתי בו את אשר ארחם שתדע בקריאה ההיא מדת החנינה ומדת הרחמים אשר יחוננו וירוחמו בשמי ובטובי ועל זה נאמר (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא כי טוב האדם בביתו[1293]

עי' ר' בחיי: יש כבוד למעלה מכבוד ומה שהשיג משה במתן תורה שבע ספירות לכך בקש עתה למעלה מהם והכבוד הנזכר בכאן הוא הכבוד הגדול העליון הנקרא כתר אספקלריא המאירה יהו"ה[1294] ועל כן תמצא המלה חסרה וא"ו כבדך[1295] ובמלת את יתכן

[1291] עי' רבינו ב כה ודברינו שם הערה &.????

[1292] עי' לעיל הערה 841.

[1293] עי' ר' בחיי במדבר יב ו לא כן עבדי משה כי בכל ביתי אשר בו יראו הנביאים חלומות נאמן הוא ויודע מעצמו כל המדות ומפה אל פה יהיה לו הדבור מאתי והתמונה יביט בה לא יראנה בחלום

ועי' זהר (חלק ב דף ה ע"א) מהימן כמשה, דכתיב ביה (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא, והוא גלי ופרסם כל גנזייא דמלכא,

ועי' זהר (חלק ב דף קעח ע"א) טוביה וברכוהי באוצר הנקרא היכל, והוא רמוז בפסוק (חבקוק ב כ) ויהו"ה בהיכל קדשו הס מפניו, ולדא רמזו רבותינו ז"ל כל טוב האדם בביתו, שנאמר (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא, ומתרגמינן בכל דעמי. ואי מכוון בכל חד וחד מתשע גווני כדקא יאות, דא הוא בר נש דאוקיר לשמא דמאריה,

[1294] ???

[1295] היינו לא תפארת

לומר כי היא לרבות החכמה כמו שכוונו רבותינו ז״ל במה שדרשו (דברים ו) את ה׳ אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים או יאמר כבודך על כבוד אחרון ואמר הראני כי בקש לראות בחוש העין[1296]

(לג יט) אני אעביר כל טובי על פניך –

עי׳ ר׳ בחיי: וע״ד הקבלה אני אעביר כל טובי על פניך הטוב הזה הוא מה שכתוב וראית את אחורי ובאורו כל[1297] שהוא טובי וזהו (שמות יט) כי לי כל הארץ[1298] (דברי הימים א׳ כט) כי כל בשמים ובארץ וזהו מבואר

(לג כ) כי לא יראני האדם וחי –

עי׳ ר׳ בחיי: וע״ד הקבלה כי לא יראני האדם לא אמר כי לא יראה אותי מפני שהמניעה הזאת אינה מאת השם שהרי כתוב בישעיה (ישעיה ו) ואראה את ה׳ וכן (שמות כד) ויראו את אלהי ישראל כי לא אמר ויראו אלהי ישראל אבל הוסיף את וכאשר בארתי שם והוא שאמר יחזקאל (יחזקאל ב) ואשמע את מדבר אלי וכן (תהלים קמה) ואת כל הרשעים ישמיד כי מדת רחמים שומר כל אוהביו ומדת הדין תשמיד הרשעים והזכיר האדם בה״א הידיעה כי לפי הפשט היה הכתוב ראוי לומר כי לא יראה אותי אדם וחי אבל הכתוב מבאר כי המניעה אינה אלא בעצמותו ומהותו של שם המיוחד ואפילו מן האדם המחוקק בחיות המרכבה זה באור כי לא יראני האדם וחי[1299]

(לד ו –ז)

עי׳ רמב״ן: וטעם ויעבר ה׳ על פניו שקיים אני אעביר כל טובי על פניך ויקרא ה׳ ה׳ אל שלש תיבות הללו הן שמות הקדש וחכמים יקראו אותן מדות (ר״ה יז) כי הם מדת בעל התשובה[1300] ומדת רחמיו ומדת טובו[1301] והשם המיוחד לא יתרבה בהן[1302] והנה המדות

[1296] עי׳ & שאין תיקון לחיצוניות עד ביאמת משיח????

[1297] מידת כל עי׳ &

[1298] עיי״ש בפסוק שרבינו מרמז לארץ שבפסוק בראשית היינו מידת המלכות

[1299]

[1300] עי׳ זהר אחרי מות דף סה ע״ב שזה שם הבינה וז״ל: ורזא דמלה הכי הוא, אקי״ק דא כללא דכלא, דכד שבילין סתימין ולא מתפרשין וכלילן בחד אתר, כדין אקרי אקי״ק, כללא כלא סתים, ולא אתגלייא, בתר דנפקי מניה שירותא, וההוא נהר אתעבר לאמשכא, כלא כדין אקרי אשר אקי״ק כו׳ אקי״ק זמין לאמשכא ולאולדא כלא, אקי״ק כלומר השתא אנא הוא כלל כלא, כללא דכל פרטא, אשר אקי״ק דאתעברת אמא וזמינת לאפקא פרטין כלהו, ולאתגליא שמא עלאה, לבתר בעא משה למנדע פרטא דמלה מאן הוא, עד דפריש ואמר אקי״ק, דא הוא פרטא, והכא לא כתיב אשר אקי״ק, ואשכחנא בספרא דשלמה מלכא אשר בקיטורא דעדונא קסטירא עלאה, חברותא אשתכח, כד״א באשרי כי אשרוני בנות, אקי״ק זמינא לאולדא, ת״ח היך נחית מדרגא לדרגא לאחזאה קב״ה למשה, בקדמיתא אקי״ק כללא דכלא סתים, דלא אתגליא כמה דאמינא, וסימן ואהיה אצלו אמון, וכתיב לא ידע אנוש ערכה, לבתר אפיק ההוא נהרא אמא עלאה ואתעברת דזמינא לאולדא, ואמר אשר אקי״ק זמינא לאולדא ולתקנא כלא, לבתר שארי לאולדא, ולא כתיב אשר אלא אק״יק, כלומר השתא יפוק ויתקן כלא, בתר דנפיק כלא ואתתקן כל חד וחד באתריה, שבק כלא, ואמר ה׳, דא פרטא ודא קיומא, ובההיא שעתא ידע משה רזא דשמא קדישא סתים וגליא כו׳.

[תרגום: וסוד הדבר כך הוא, אהי״ה זה הוא כלל הכל, שכאשר השבילים סתומים ולא נפרדים ונכללים במקום א׳, כך נקרא אהי״ה כלל הכל, סתום ולא מתגלה. ולאחר שיצא ממנה התחלה ואותו נהר עבר להמשכה כלה כך נקרא אשר אהי״ה וכו׳ אהי״ה מוכן להמשיך ולהוליד הכל אהי״ה כלומר עכשיו אני כלל הכל כלל של כל הפרטים אשר אהי״ה שהתעברה אמא ומוכרנה להוציא כל הפרטים, ולהתגלות שם עליון ואחר כך רצה משה לדעת פרטות הענין מי הוא עד פירוש ואמר אהי״ה זה הוא פרט וכאן לא כתוב אשר אהי״ה ונמצא בספר שלמה המלך אשר בקשר העדון היכל עליונה, מצא חבר כמש״כ באשרי כי אשרוני בנות, אהי״ה מוכנה להוליד בא וראה איך ירד

רמב״ן ור׳ בחיי

שהם מקרים באדם הן עשר מדות רחום וחנון וכו׳ והנה כולן מדות מצד אחד ומצד אחר השלש הן שמות עצם והעשר מדות והמדות נאמרו על השמות כי רחום וחנון וארך אפים באל עליון על כן לא אמר מרחם וחונן ומאריך אפים כי השם פעול למדות האלו ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים במדת רחמים שהוא מרבה החסד על גבורתו ועוזו והאמת ברחמיו ונוצר חסד לאלפים כי זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל (תהלים צח ג) או נוצר מצמיח מן ונצר משרשיו יפרה (ישעיה יא א) ובטובו הוא נושא עון ופשע וחטאה מלשון אני עשיתי ואני אשא וגו׳ (שם מו ד) ונקה לא ינקה ופוקד עון אבות על בנים פירוש לנשיאות ויקרא מדה כי ינקה אותו בפקידה ההיא ומפני כי הנשיאות איננו שוה בעון ופשע ובחטאה אבל בכל אחד ענין מיוחד לו יקרא בכל אחד מדה אחת

עי׳ ר׳ בחיי: וע״ד הקבלה ויעבור ה׳ על פניו ויקרא ה׳ ה׳ אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה י״ג מדות אלו כלם הם נמשכות מן הכתר שהרי לשון מדות כלים או מקבלים וזה סדר קריאת המידות בספירות ה׳ ה׳ החכמה והבינה אל רחום הגדולה וחנון ארך אפים הגבורה ורב חסד ואמת התפארת נוצר חסד נושא עון הנצח ופשע וחטאה ההוד ונקה היסוד לכל ספירה שתי מדות חוץ מן היסוד שאין לה במדות אלא אחת והשם הנכבד שעבר על פניו הוא הקורא י״ג מדות אלו הנמשכות מן הכתר[1303]

ממדרגה למדרגה להראות הקב״ה למשה בתחילה אהי״ה כלל הכל סתום שלא מתגלה כמו שאמרנו, וסימן לזה ׳ואהיה אצלו אמון׳, וכתיב ׳לא ידע אנוש ערכה׳, אחר שהוציא אותו נהר אמא העליון התעברה והוכנה להוליד, ואמר אשר אהי״ה מוכנה להולד ולתקן הכל, לאחר שהתחילה להוליד ולא כתיב אשר אלא אהי״ה כלומר עכשיו יצא ויתקן הכל ויצא שיצא הכל ונתתקן כל א׳ וא׳ במקומו עשה הכל ואמר ה׳ זה פרט וזה קיום ובאותו שעה ידע משה סוד של שם הקדוש סתום וגלוי.]

ולעניין זה שבינה וכתר יוצאים מאותו השם, עי׳ בבהגר״א על תיקו״ז לו ע״א דעיקר התגלות הכתר באור ובינה היא ה׳ עילאה, לכן שניהם נקראים בשם אהי״ה.

[1301] אל שם של מידת החסד עי׳ זהר

עי׳ זהר (חלק ג דף לא ע״א) קיימא בכל יומא. אבל מלה שפיר הוא, אל בכל אתר נהירו (רב) דחכמתא עלאה הוא, וקיימא בקיומיה בכל יומא, דכתיב (תהלים נב ג) חסד אל כל היום, ואלמלא דהאי אל אתער בעלמא, לא יכיל עלמא למיקם אפילו שעתא חדא, מקמי דינין תקיפין דמתערין בעלמא בכל יומא. הדא הוא דכתיב,

עי׳ זהר (חלק ב דף כא ע״א) וירא מלאך ה׳ אליו בלבת אש מתוך הסנה, רבי תנחום אומר, שעת המנחה היתה שמדת הדין שולטת בו, רבי יוחנן אמר, והא כתיב (תהלים מב ט) יומם יצוה יהו״ה חסדו, מדת חסד קאמר ולא מדת הדין, אמר רבי יצחק, משיוצא האור עד שנוטה לרדת נקרא יום, והוא מדת חסד, משנוטה לרדת נקרא ערב, והוא מדת הדין, והיינו דכתיב (בראשית א ג) ויקרא אלהי״ם לאור יום. אמר רבי יוחנן, שעת המנחה הוא משש שעות ולמטה, דתניא רבי יצחק אמר, מאי דכתיב (שמות טז יב) בין הערבים תאכלו בשר, ובבקר תשבעו לחם, בין הערבים דהוא שעתא דדינא תאכלו בשר, וכתיב (במדבר יא לג) הבשר עודנו בין שניהם ואף יהו״ה חרה בעם, משום דבין הערבים דינא דמלכותא שליט, ובבקר תשבעו לחם, משום דאקרי חסד ההיא שעתא, וכתיב (תהלים נב ג) חסד אל כל היום, וכתיב (בראשית א ה) ויקרא אלהי״ם לאור יום, דאיהו מצפרא. רבי תנחום אמר, דא סומק ודא חוור, סומק בין הערבים, דכתיב (שמות טז יב) בין הערבים תאכלו בשר, וחוורא בצפרא דכתיב ובבקר תשבעו לחם, רבי יצחק אמר, כתיב (שם יב ו) ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים וגו׳, דהוא שעתא למעבד דינא. רבי יהודה אמר, ילפינן משני כבשים שבכל יום, האחד מתקרב כנגד מדת החסד, והשני כנגד מדת הדין, ואמר רבי יהודה, מאי דכתיב (במדבר כח ד) את הכבש האחד תעשה בבקר, ולא כתיב את הכבש הראשון, אלא את הכבש האחד, מיוחד כנגד מדת החסד, דבכל מקום שני לא נאמר בו כי טוב. רבי תנחום אמר, לפיכך יצחק תקן תפלת המנחה שהוא

[1302] ???

[1303]

(3-4) ספר פרי עץ חיים - שער הסליחות - פרק י:

ואז מתחיל בחסד, להתחבר צד ימין שבו עם צד שמאל שבו, והם אל רחום וכו׳. ונודע, כי אל, הוא תכלית החסד, בסוד כי א׳ הוא האור קדמאה, והל׳ הוא רומז להארת הבינה בו, ואחריו בא מדת רחום, שסתם רחמים, הוא הכרעת החסד והדין, ועתה נתחברו שניהם, ונתחברו ספירת

אבל דעת הרמב״ן ז״ל וכוונתו בי״ג מדות כי ה׳ הראשון הוא אל עליון והשני והשלישי התפארת והכבוד ושלשתם הרי הם עצמותם של שם ואחרי כן עשר מדות רחום וחנון ארך אפים הם באל עליון לכך לא הזכיר מרחם מחונן ומאריך כי הוא עצם פעול למדות ההם והוא רב חסד ואמת נוצר חסד בתפארתו ונושא עון ופשע וחטאה ונקה בכבודו וידוע כי בין השם הראשון והשני יש הפסק ביניהם וכל מי שלא הפסיק עתיד ליתן את הדין

ועוד יש בענין י״ג מדות דרך אחרת לקצת בעלי הקבלה כי כל המדות כלן הולכות על ארבע ארבע[1304] והוא כי אחר השם הזה הראשון העליון שהמדות מתאחדות בו והוא אינו מדה תמצא י״ב מדות והן מיוסדות לארבע ארבע הזכיר תחלה ארבע מדות למדת רחמים ואחרי כן הזכיר ארבע מדות למדות החסד ואחרי כן ארבע מדות למדת הדין והנה זה על דרך שלשת הספירות שהם שלשת האבות שאמרו עליהם חכמי האמת הם הם המרכבה ומכאן תבין כי משה כששבח את ה׳ בג׳ שבחים והוא שאמר האל הגדול הגבור והנורא כל י״ג מדות אלו כלל בשלשתן כי האל שהזכיר כנגד ה׳ ראשון שהוא עצם ולא מדה וכשהזכיר הגדול כלל בו ארבע מדות של חסד וכשהזכיר הגבור כלל בו ארבע מדות של מדת הדין וכשהזכיר הנורא כלל בו ארבע מדות של מדת רחמים והא למדת בג׳ שבחים אלה למשה הם כל י״ג מדות שנאמרו לו בסיני ומפני שהעובר על פניו של משה הוא הטוב שהובטח בו למעלה אני אעביר כל טובי והוא הקורא י״ג מדות כמו שהזכרתי

החסד בכל צדדין. ואחר כך נתחבר גבורה בכל הצדדים, והם חנון ארך אפים. מדת חנון, הוא לשון חן השייך בלוי, שהוא בגבורה. אמנם, הוא הרחמים שבגבורה וחסד שבה, כי חן זה בא לה מצד הבינה, מהארת פניה, כי החן מעורר חדוה ושמחה, ואז בינה מאירה פניה בשמאל, והוי יין המשמח. ובא מלת ו׳ יתירה, ו׳ חנון, ע״ד שכתבתי לעיל, באמרו ופחד יצחק, כי בכל עת שאנו אומרים ומעוררים את השמאל, צריך תיכף לחברה אל המכריע, הוא הת״ת הנרמז באות ו׳ המחברה עם הספירה חסד, שהזכרנו באל רחום, וזהו וחנון:

אמנם, אח״כ בארך אפים, אין לחברה עם הקודם, כי הקודם לפניה היא שמאל ג״כ, ולכן אנו אומרים וחנון ארך אפים, כי אין הכרעה בין ב׳ שמאלים, רק בין ימין ושמאל, ואז ב׳ שמאלים נעשין א׳, כי מתחבר צד השמאל שבה עם צד הימין שבה, הנרמז בחנון, הארת פני הבינה, ונעשה הכל א׳ ימין:

והנה, ארך אפים הוא גרוע מחנון, חנון הוא מתנת חנם, כמארז״ל, והוא הארת הבינה. וארך אפים, מורה שיש כעס ואף. אמנם שהוא מאריך אפו וכעסו, ואחר זמן גביה דיליה, כמארז״ל, מאריך רוחו וגביה דיליה. וא״כ, הוא גרוע מחנון, אבל גם הוא רחמים, שאינו פורע עתה החוב:????

ספר פרי עץ חיים - שער הסליחות - פרק יא:

אח״כ ורב חסד ואמת, והוא בספירת הת״ת, ולכן בא בו׳, ורב חסד, כי כאן הוא עיקר הו׳. והנה רב חסד, הוא מדה יותר טובה ממדת אמת, כנודע בביאורנו, כי חסד הוא לפנים מן השורה, ומה גם באומרו ורב חסד, שהוא לפני ולפנים מן השורה. אמנם ואמת הוא היושר, ואמת, בלתי עשיית לפנים מן השורה. וגם מ״ש בזוהר, כי חסד הוא מדת החסד, ורב חסד הוא הת״ת, וזכר רב טובך, הוא ביסוד:

אמנם באמת, הוא נרמז אות ת׳, שאותו הרגל של ת׳, יש בו קצת אחיזה להחיצונים נזכר בזוהר, שיר השירים, על שית דאתעביד שיר, וזהו שיר השירים. ואם כן, עתה נתחברו ימין ושמאל שבת״ת, שהוא גוף המלך. אח״כ ספירת נצח, והוא נוצר חסד לאלפים ונושא עון, והוא, כי הנצח הוא קו ימין, ירך החסד, ולזה אמרו נוצר חסד לאלפים, ואח״כ נושא עון, כי אינו כל כך רחמים כפרת העון, כמו עשיית חסד עד לאלפים דורות, ואין קץ ותכלית, המשך שכר מצוה אחת. ואמנם כפרת עון, הוא אינו חשוב כנתינת שכר מצוה, כי כפרת עון הוא לאיש החוטא, ושכר מצוה הוא עד אלף דור כפולים, שהם ב׳ אלפים דורות:

אח״כ ספירת ההוד, והם ופשע וחטאה, ובאו שניהן בו׳, כי הם מן השמאל, וצריך לשתפם עם הרחמים יותר מן הגבורה, כי הגבורה היא למעלה, ואין בה כל כך אחיזת החיצונים, כמו בהוד ירך שמאל. והראייה, ותקע כף ירך יעקב, כנודע ליודעי חן. והראשונה, הוא כפרת פשע גדול, שהוא במרד להכעיס. ואח״כ וחטאה, שהוא פחות מהנ״ל, שאינו מכפר רק על השוגג. ואלו הם ב׳ מדות שצריך לכוין:

1304

ככר על כן תמצא בספר תורה תגין בשם של ויעבור ה' על פניו שני תגין בה"א ראשונה וב' תגין בה"א אחרונה אבל בשני השמות שהם ה' ה' אין בהם שום תג וידוע כי התגין בכל מקום שהם הם רמז להשגה והתבוננות והנה ההשגה אפשרית היא באמתת העובר הקורא ולא כן במי שאנו מיחסים לו המדות כי בו כשל כח ההשגה והבן זה

וכתב רבינו האי גאון ז"ל כי י"ג מדות אלו הם ענפי תולדות נמשכו מעשר ספירות ואע"פ שאלו נקראים מדות ואלו ספירות הכל נובע ממעין אחד ואע"פ שמצינו שלש עשרה מדות ולא מצינו שלש עשרה ספירות סוד הענין מפני שהשלש המאורות העליונות שהם על עשר ספירות אין להם התחלה כי הם שם ועצם לשורש השרשים וקבלת הגאון בשמותיהם שהם אור קדמון אור מצוחצח אור צח ושלשת שמות אלו כלם ענין אחד ועצם אחד דבקים דבוק אמיץ בשורש כל כל השרשים ומשורש כל השרשים נאצלו עשר ספירות ועליו רמזו חכמי האמת בקוצו של יו"ד וכבר הזכרתי זה בסדר בראשית והקב"ה ימחול לנו ויראנו בתורתו נפלאות

(לד ז) פוקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלישים ועל רבעים

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה פוקד עון אבות על בנים זהו סוד העבור כי יפקוד על הרשע פעמים שלש עם גבר ועמו הן רבעים והדין הזה הוא ענין המחשבות שאמרה התקועית לדוד שהקב"ה מחשב (שמואל ב יד) לבלתי ידח ממנו נדח

ויש לך לקנות לב ולהבין המאמר הנמרץ שבספר הבהיר א"ר רחומאי האור קודם לבריאת העולם שנאמר (בראשית א) יהי אור ויהי אור אמרו לו קודם יצירת בנך תעשה לו עטרה אמר להם משל למה הדבר דומה למלך שהתאוה לבן ומצא עטרה נאה ומקלסה אמר זה לבני לראשו אמרו לו ויודע הוא שבנו ראוי אמר להם שתקו כך עלה במחשבה עלה ונודע שנאמר וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח ע"כ והוא חסד הש"י לישראל שלא יהיו אובדין מן העולם הבא אלא שיזכו הכל לפניו ומפורש אמרו כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנאמר (ישעיה ס) ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ ואל הסוד הזה רמז שלמה המלך ע"ה באמרו (קהלת א) מה שהיה הוא שיהיה וגו' ואמר (שם) דור הולך ודור בא וגו' כי ע"ד הפשט היה ראוי שיאמר דור בא ודור הולך לפי שהנולדים הם באים והמתים הם הולכים אבל אמר דור הולך ודור בא כי ההולך הוא בא וזהו לשון דור שהוא מלשון (ישעיה כב) כדור אל ארץ רחבת ידים וזה מבואר

(לד ח – י)

עי' רמב"ן: והנה משה השתחוה לשם שעבר על פניו ובקש שילך תמיד בקרבם ויסלח לעונם ולחטאתם בכל מה שיעשו וינחילם את הארץ ולא אמר ולפשעינו כי לא יתכן לסלוח הפשעים שהם המרדים רק שישא אותם ולא יכלם בהם ולא יתעלם ממך למה נכתבו שני השמות הללו באל"ף דל"ת[1305] ומפני זה אמר הנה אנכי כורת ברית עד את מעשה ה' כי נורא הוא[1306]

עיי"ש: ואמר נגד כל עמך וראה כל העם אשר אתה בקרבו – כי הגדולות והנוראות האלה עם משה יעשה אותם ובעבורו והעם יהיו בברית ולא יתכן לפרש שיבטיח לעשות עם ישראל עתה נפלאות אשר לא נבראו מקודם בכל הארץ ובכל הגוים כי לא נעשו להם נפלאות גדולות אחרי זה יותר ממה שנעשה עמהם מתחלה במצרים ועל הים אבל נבראו

[1305] ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך אדני ילך נא אדני בקרבנו כי עם קשה ערף הוא וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו:

[1306] לא הבנתי??

ונעשו עמהם מתחלה יותר גדולות אלא שהענין ירמוז אל שכון השכינה בהם ועל היותו עם משה לכבוד ולתפארת[1307] בנעלם ובמופלא[1308] כאשר אמר (שם) ונפלינו וכמו שפירשתי והקב״ה יראנו נפלאות מתורתו

פרשת ויקהל

(לה א) ויקהל משה את כל עדת בני ישראל

עי׳ רמב״ן: יכלול כל עדת בני ישראל האנשים והנשים כי כלם התנדבו במלאכת המשכן והנה משה אחר שצוה לאהרן והנשיאים וכל בני ישראל האנשים כל אשר דבר ה׳ אתו בהר סיני אחרי שבור הלוחות ונתן על פניו המסוה חזר וצוה והקהילו אליו כל העדה אנשים ונשים ויתכן שהיה זה ביום מחרת רדתו ואמר לכולם ענין המשכן אשר נצטוה בו מתחלה קודם שבור הלוחות כי כיון שנתרצה להם הקב״ה ונתן לו הלוחות שניות וכרת עמו ברית חדשה שילך השם בקרבם הנה חזרו לקדמותם ולאהבת כלולותם[1309] ובידוע שתהיה שכינתו בתוכם כענין שצוהו תחלה כמו שאמר (לעיל כה ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ולכן צוה אותם משה עתה בכל מה שנצטוה מתחלה

(לה ב) וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון –

עי׳ ר׳ בחיי: לא מצינו שהזהיר משה על השבת בכאן כמו שנצטווה בפרשה של מעלה שיאמר להם ושמרתם את השבת אך את שבתותי תשמורו ע״כ נראה לי שנרמז לנו בכאן שאין לגלות ענינים נסתרים בהמון ולכן הזכיר למעלה אך את שבתותי תשמרו

[1307] עי׳ לעיל כח ב.

[1308] האם מרמז ללשון מופלא ומכוסה? עי׳ תיקו״ז?

[1309]

זהר חלק ב דף קצה ע״א

אוקמוה. כגוונא דא, אלמלא ההוא ערבוביא דאתחברו בהו בישראל, לא אתענשו ישראל על עובדא דעגלא, ותא חזי מה כתיב בקדמיתא, (שמות כה ב) מאת כל איש אשר ידבנו לבו, לאכללא כלא, בגין דבעא קודשא בריך הוא למעבד עובדא דמשכנא מכל סטרין במוחא וקליפא, ובגין דהוו אינון ערב רב בגווייהו, אתמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו, לאכללא לון בינייהו דישראל דאינון מוחא, וכלהו אתפקדו. לבתר סטא זינא לזיניה, ואתו אינון ערב רב ועבדו ית עגלא, וסטו אבתרייהו אינון דמיתו, וגרמו לון לישראל מותא וקטולא, אמר קודשא בריך הוא, מכאן ולהלאה עובדא דמשכנא לא יהא אלא מסטרא דישראל בלחודייהו, מיד ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו׳, וכתיב בתריה קחו מאתכם תרומה ליהו״ה, מאתכם ודאי, ולא כקדמיתא דכתיב מאת כל איש אשר ידבנו לבו. ויקהל משה וגו׳, מאן אתר כניש לון, אלא בגין דהוו אינון ערב רב בינייהו, אצטריך משה לאכנשא לון וליחדא לון מבינייהו:

(3) זהר חלק ג דף קג ע״ב

רבי אלעזר פתח (ואמר) כה אמר יי׳ זכרתי לך חסד נעוריך וגו׳. האי קרא על כ״י אתמר בשעתא דהות אזלא במדברא עמהון דישראל. זכרתי לך חסד דא עננא דאהרן דנטלא בחמש אחרנין דאתקשרו עלך ונהירו עלך. אהבת כלולותיך דאשתכללו לך (ס״א וכלהו אשתכללו בך) ואעטרו לך ואתקינו לך ככלה דתעדי תכשיטהא וכ״כ למה. בגין לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה. ת״ח בשעתא דב״נ יתיב

(7) תיקוני זהר דף קטז ע״ב

ועוד אתמר בה בשכינתא תתאה, נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, דתהא כלילא מכל ספירן, דכל עשר ספירן יהיבו בה כל חד חולקיה, ומאי חולקיה, אלא כל ספירה יהיב בה עשור דיליה, דכל ספירה סליק לעשרה, ויהבו ליה כל חד וחד עשור דיליה, אשתארו אינון תשע תשע, וכל חד וחד אשתלים בה לעשרה, ובגין דא מעשרין חד מעשרה, ובגין דאיהי כלילא מכולהו אתמר בה אהבת כלילותיך, כלילא מכלא, ולבתר דאתכלילת מעלאין, אתמר בה ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ, אתכלילת בתתאין, ואפילו בכל קליפין דסטרא אחרא אתלבשת, לקיימא בה ומלכותו בכל משלה, ובכל מה דאתלבשת אתכלילת (נ״א אתקריאת) בשמיה, הא הכא אדם דעשיה ויצירה: